

A HONISMERET FORRÁSAI

*Honismerettől — Honismeretig*¹

A „szürke füzetek”

Igen megtisztelő rendezvénynek lehettek részesei a Honismeret című folyóirat volt szerkesztőbizottságainak tagjai, valamint a „kítartó, hűséges szerkesztőgárdájából” meghívottak. Folyóiratunk 25. évfordulója 1. számának megszerkesztése alkalmából jöttünk össze, hogy emlékezzünk az elmúlt negyedszázadra – ami nem csekély idő manapság egy folyóirat életében –, és hogy szót ejtsünk a lap jövőjéről, tartalmi, formai alakításáról.

A szépszámban megjelentek örvendeztek egymásnak és azon ritka alkalomnak is, hogy e nemes alkotó munka részeseiként érezhették megbecsülésüket, kifejhették gondolataikat, beszélhettek munkájukról, terveikről, a folyóirat állapotáról, szerkesztésének gondjairól, tökéletesítéséről.

Ekkor vettem föl – talán nem ünneprontóként –, hogy tulajdonképpen nem is a 25. évfolyamát kezdjük meg a lapnak, hanem 35. évfordulóját ünnepelhetjük, hiszen a Honismeret első száma 1961 végén jelent meg. Igaz, akkor még csak „füzetek” nevezetett, de már a Hazafias Népfrent és a Népművelési Intézet közös kiadványaként a honismereti szakörök felkészítésére, tájékoztatására készült 4 ív terjedelemben, 1510 példányban. Volt szerkesztőbizottsága és szerkesztője.

A füzetek 1961–1969 között 11 száma jelent meg, bár 12.-nek akár ide is sorolhatjuk a számozás nélkül, „szürke füzetként”, Honismeret fejléccel 1967-ben megjelentetett „A középiskolások és szakmunkástanulók 1. Országos Tanácskozása”; Kalocsa, 1967. január 4–5. címet viselő példányát is.

Egyéb érvek is szólnak mellett, hogy folyóiratunkat 35 évesnek tekintjük. Még akkor is, ha ezen idő alatt neve többször változott, tartalmában és formájában is alakult a mindenkori szükségletnek, adottságoknak megfelelően. Vagyis: szorosan követte s egyben tükrözte is a mozgalom lehetőségének alakulását, főleg a felső irányításában bekövetkezett változásokat. Ez utóbbiak közül leglényegesebb az az esemény volt, hogy a Hazafias Népfrent Országos Elnöksége mellett 1968–1969 folyamán honismereti bizottságot hívtak életre, amelynek feladat- és hatásköre, munkaprogramja már meghaladta az akkor még csak szakkör jellegű mozgalmi kereteket, távolabb tekintő, új igényeket támasztott, illetve nagyobb léptékű vállalásokra, befolyásolásra teremtett lehetőséget.

A „szürke füzetek” helyett és pótlására 1970-ben a Bizottság Honismeret – Helytörténet címmel két számot jelentetett meg 3–3 ezer példányban. Az új folyóirat kiadása engedélyeztetésének lassúsága, részben tudatos akadályoztatása miatt az 1971-es év kimaradt ugyan, de 1972 februárjában a Hazafias Népfrent Honismereti Bizottsága – a Kórusok Országos Tanácsa közreműködésével – kiadta a leendő Honismereti Híradó különszámát „Hova röpül a páva” címmel, 1973-tól pedig már 4, majd 1974-től évi 6 számot jelentetett meg Honismereti Híradó címmel. 1975-től visszatértünk folyóiratunk eredeti nevéhez. Álljon itt a Szerkesztő Bizottság indoklása, amely megjelent az 1995. évi 1–2-es összevont szám 125. oldalán:

„A mozgalom folyóirata 1975-től HONISMERET címmel jelenik meg. A változtatás oka tartalmi. A Honismeret–Helytörténet kiadványunk ugyanis, amely hivatva lett volna a na-

¹ Lapunk néhány következő számában visszatekintünk a 25. évfolyamába lépett folyóiratunk előzményeire, létrejöttének körülményeire, s általában arra a szellemi partizánháborúra, amit a Hazafias Népfrent keretei között a Honismereti Bizottság – elsősorban annak titkára – vívott e mozgalom által felvállalt értékekért. (Szerk.)

gyobb lélegzetű elvi és módszertani útmutatók közlésére s amelynek megjelentetése eddig is akadozott, anyagi fedezet hiányában végleg megszűnik. Szeretnénk ugyan ezután is mennél több helyről, minél több eseményről hírt adni, de ezek mellett fokozatosan egyre több összegezést, elemzést, elvi és módszertani tanulmányt is közlünk... A HONISMERET cím ezeket a törekvéseket tökéletesebben tükrözi. Tulajdonképpen nem új nevet veszünk fel, hanem visszatérünk a régihez; hiszen mozgalmunk első évtizedében a központilag szerkesztett módszertani útmutatónak, a »szürke füzetnek« a fedőlapján is ez volt olvasható."

Indokolja a 35 év folyamatosságának vállalását az a cáfolthatatlan körülmény, hogy még sokan vagyunk (és voltunk is jelen az úgynevezett negyedszázados jubileumi szerkesztőbizottsági ünnepségen), akik mind a „szürke füzetekben”, mind az ezt követő más-más elnevezésű, de ugyanazt a mozgalmat szolgáló folyóiratban publikáltunk, vagy írunk mind a mai napig. A Honismeret együtt változott, fejlődött velünk, akárcsak a mozgalom!

Talán ez a 35 évre utaló felvetésem adta a folyóirat szerkesztőjének az indítékot, hogy – mivel már kevesen ismerik, tudnak róla, s nem is hozzáférhető –, adjak áttekintést a „szürke füzetekről”. Remélem: az itt következők meggyőzik a Honismeret olvasóit, hogy az idei első számának megjelenésével folyóiratunknak tőretlen 36. éve kezdődött, meg, mert 1961-ben már „minden együtt volt”, a váltóbot átadása mindig sikerült, nem léptünk a nekünk ásott verembe.

Mielőtt a folyóirat ismertetésére rátérnék, szükségesnek tartom a körülmények leegyszerűsített képét felvázolni, és a mozgalmat elindító személyeket röviden ismertetni.

A honismereti mozgalom csírái 1958–1960 között kezdenek kibomlani. 1956 után vagyunk. Elsősorban az iskolákban, művelődési otthonok keretében kisebb, azonos érdeklődésű közösségek verődnek össze, egy-egy tanár, népművelő körül csoportosulnak, és adottságaiknak megfelelően szakkör jellegű önkéntes tevékenységbe fognak: megfigyelnek, gyűjtenek környezetükben, országot járnak stb. Ezeknek a kisebb-nagyobb közösségeknek tevékenységét egyre inkább a tudatosság jellemzi, de még magukra hagyottan dolgoznak, legfeljebb a Néprajzi Társaságtól, a megyei Módszertani Tanácsadótól és a helyi múzeumok munkatársaitól kapnak némi támogatást.

Erre figyel fel *dr. Dömötör Sándor* a Népművelési Intézetben, és ismeri fel ennek mozgalmi jelentőségét, és tesz 1959-ben javaslatot a néprajzi gyűjtőmunka népművelési módszereinek tudományos kidolgozására. A tevékenység beleillik az Intézet feladatkörébe, és megtalálja a szövetségeseket is, elsősorban a néprajzosok, muzeológusok, pedagógusok és ezek intézményeinek körében. A Hazafias Népfront is, amely ekkor még – ahogy mondani szokták volt – a „fügefalevél” politikai szerepkört tölti be, a Népművelési Intézethez hasonlóan országos apparátussal rendelkezik, kap a lehetőségen, odaáll az ügy mellé, és Tóth László személyében honismereti felelőst is kijelöl, aki meggyőződéssel áll Dömötör Sándor mellé: segít az intézményi kapcsolatok kiépítésében, a közgyűjteményi, társadalmi és tudományos szervezetek vezető munkatársainak megnyerésében.

Igy alakul ki, viszonylag rövid idő alatt az a felkészült személyi gárda, amely már vállalkozhat egy országos mozgalom megszervezésére, irányítására. Nevekre itt nem térek ki, mert a meghatározó személyiségekkel a füzetben amúgy is találkozunk. Mégis, a már nevezett két emberről annyit, hogy meggyőződéses marxisták, kommunisták voltak, akik – mint az elvi, elméleti részben látjuk – hisznek is abban, hogy „a hatalom a dolgozó nép, a munkásosztály és a vele szövetséges parasztság kezében van, és a hazafias nevelésben el kell jutni az internacionalizmusig. Ez a körülmény a mozgalom indulásakor szerencsésen oszlatja el a politikai gyanakvást.” Dömötör Sándor egyébként néprajzkutatóként indult. Az 1943. évi balatonszárszói Magyar Élet Könyvbarátainak és a Soli Deo Glória Szövetség közös tanácskozásán „Hagyományaink élete” című előadását ezekkel a gondolatokkal fejezi be: „A magyar életnek szüksége van arra, hogy hagyományaink életét pontosan megismerje, hogy a pusztuló, veszendőbe menő kincseket, őseink hagyatékát megmentse, hogy idegen formákkal telített életét lelke mélyéről jövő indítékok segítségével tudatosítsa. A magyar életnek szüksége van a magyar néprajz tudományára és annak ápolására, fejlesztésére, szüksége van öntudata nevelésére és növelésére! Szüksége van önmagára!”

Talán így teljes a kép, amelyet *Dömötör Sándorról*, a nagyszerű népművelőről és szervezőről alkothattunk, aki valamennyi füzetnek szerkesztője. *Dr. Szántó Imre*, a Szerkesztő Bizott-

ság elnöke is kiváló elméleti és gyakorlati szakember. Az egri Tanárképző Főiskola történelem tanszékének vezetője, aki 1959 szeptemberében a történelem szakos hallgatókból toborzott honismereti szakkört. Befolyását a honismereti mozgalomra hosszú ideig megőrizte. Még egy nevet nem lehet megkerülni: Dr. Morvai Péterét, aki a Néprajzi Múzeum helyettes osztályvezetőjeként és a Néprajzi Társaság egyik irányítójaként 34 éven át (haláláig) a mozgalom rendíthetetlen építője, vezérlő egyénisége.

Amikor e többfelől jövő-keletkező, többirányú mozgalomnak nevet kellett adni, önként kínálkozott a honismereti gyűjtőfogalom, pedig volt rá szándék, hogy csak helytörténetre szűkítsék.

E csodálatos eredményeket termő és felmutató mozgalom első 10 évének (születésének, küzdelmeinek, megmaradása titkainak) hiteles tanúja a „szürke füzetek” 1961–1969 között megjelent 11 száma. Ezekből ma is tanulhatunk és erőt meríthetünk. Ezért vállalkozom részbeni feldolgozására, bemutatására. Remélem: akadnak majd olyan érdeklődő fiatalok, akik vállalkoznak doktori értekezések írására ebből a témából.

Hogy ismertetésem használhatóságát elősegítsem, a tájékozódást megkönnyítsem, az idézeteket sorszámokkal láttam el, hogy a kereső könnyebben boldoguljon, igazodjék el. Tehát például a zárójelbe tett 1/3-as jelzés azt jelenti, hogy az a szövegrész az 1. sz. füzet 3. oldalán található.

Szántó Imre és Dömötör Sándor az első szám előszavában együttesen vállalkoznak a honismeret fogalmának meghatározására. Az 1-es számú füzet tulajdonképpen utánnymás, mert tartalma a Népművelési Tájékoztató 1960 áprilisi számában jelent meg. A meghatározás így hangzik: „A honismeret... a környezet, a haza megismerése, a megismerésnek sokféle, sokirányú, változatos gyakorlata... alapfokú tudományos tevékenység, melynek gyakorlata a világnézeti nevelés gyakorlatában áll... Azon kell fáradoznunk, hogy a dolgozó nép hazaszeretete... a szocialista hazafiság színvonalára emelkedjék és eljusson a proletár internacionalizmus eszméjének tudatos vállalásáig...” (1/3) „...célunk a szocialista ember kialakítása, a szocialista tudat fejlesztése... a szülőfölddel kapcsolatos élményeket a hazát alkotó egész nép, az egész ország földjének, történetének s kultúrájának megismerésével s szeretetével kell egyesítenünk... lényeges, hogy a honismereti szakkör működése nyomán a tagság és a nagyobb nyilvánosság előtt is tudatossá váljék a felismerés: a Magyar Népköztársaságban a dolgozók maguk alakítják, formálják életüket...” (1/5).

Elvi jelentőségű meghatározásokkal legközelebb a 7. sz. füzetben találkozunk. A „felszabadulás” 20. évfordulója közeledtével, 1965. február 20-án országos konferenciát rendeztek, amelyen Dömötör Sándor ismertette az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottságának az 1964/65-re vonatkozó főbb népművelési feladatokkal kapcsolatos állásfoglalását: „Különös figyelmet kell fordítanunk több más között a szocialista hazafiság eszméinek erősítésére, a nacionalizmus, a polgári, a kispolgári létezéselmélet és magatartás, valamint a vallásos világnézet elleni harcra.” (7/4)

A honismereti mozgalom megalapozásához járul hozzá dr. Kovács Máté, az ELTE tanszékvezető tanára a 8. füzet elején közölt „A lokálpatriotizmus ma” című írásában: „A szocialista lokálpatriotizmus nélkülözhetetlen erőforrás a társadalmi életben... az állampolgári fejlődésnek... egyik legfőbb tényezője A nemzeti fejlődés nem egyszerűen a tagonként elért eredmények összegzéséből tevődik össze... Mégis az országos fejlődésnek nélkülözhetetlen, szerves alkotó eleme és tényezője. A szocialista lokálpatriotizmus és... patriotizmus nemcsak kölcsönösen kiegészíti, hanem fel is tételezi egymást... ezzel sem zárul le az összefüggések köre. Mind a helyi, mind a nemzeti közösségek fejlődése csak úgy és akkor épülhet szilárd alapokra, ...ha szervesen kapcsolódik, beletartozik az emberiség egyetemes fejlődésének társadalmilag és történelmileg lehetséges és esedékes áramába... A szocializmusban tehát a szocialista lokálpatriotizmus, patriotizmus és internacionalizmus hármassága az a biztos alap, amelyen a társadalom élete korszerűen felépülhet.”

Történelmi tanulságokként Bessenyei példáját hozta fel, aki Európa nagy szellemi mozgalmának, a felvilágosodásnak ismeretében mérte fel az elmaradott hazai állapotokat; Kosuthot, aki a magát túlélt feudalizmus felszámolását tűzte feladatául; Petőfit, Adyt, József Attilát. Szembeállítja a túlbuzgóságot, a lokálszovinizmust a közömbösséggel, a konzervatívizmust a modern nomádsággal, gyökértelenséggel. Legfontosabb feladatként a helyi élet-

viszonyok segítését és a helyi múlt értékeinek feltárását jelöli meg a lokálpatrióta tudat erősítése érdekében. (8/3–15).

Feltehetően 1967-ben a Hazafias Népfront és a Népművelési Intézet rendezésében országos honismereti tanácskozás volt Szolnokon, ahol a bevezető előadásában dr. Liptai Ervin, a Művelődési Minisztérium Múzeumi Főosztályának akkori vezetője utalt arra, hogy az MSZMP... igen nagy figyelmet fordít az ideológiai munkára, s meggyőződése, hogy... „a honismereti mozgalom kibontakozása és az elért eredmények... az ideológiai vívmányok közé sorolhatók... Nagyon fontos és bonyolult feladat a honismereti mozgalom eszközeivel és módszereivel a nacionalizmus ellen, a proletár internacionalizmus erősítése érdekében harcolnunk.” (9/3–15)

Ugyanezen az értekezleten Kovács Máté ismét értelmezte a lokálpatriotizmus fogalmát: „...Sokan félnek e szótól, mert a múltban az uralkodó osztályok meghamisították tartalmát... A korszerű lokálpatriotizmus... mindig haladó mozgalom volt... csak akkor tölthet be egy kis közösség életében pozitív szerepet, ha beilleszkedik a nemzeti fejlődés áramába, mint ahogyan ennek az emberiség egyetemes fejlődésébe kell bekapcsolódnia.”

Borus József kandidátus, a Történelmi Társulat titkára összefoglalójában hangsúlyozta: „Az uralkodó osztályok a történelem folyamán a haza nevével visszaéltek, meghamisították... amelyek segítették a kizsákmányolás aljas voltának elkendőzését... legyünk méltóak a honismereti munkában is Pártunk nagy eszmei céljaihoz...” (9/26)

Az 1968. május 23-án Kiskőrösön összegyűltek előtt Ortutay Gyula akadémikus beszélt a honismeret és a hazaszeretet fogalmáról: „...az ember legmagasztosabb érzése... A hazaszeretettel szoros kapcsolatban levő társadalmi tevékenységek közül a nevelés szempontjából egyike a legfontosabbaknak a honismereti munka.” (11/9)

Ugyanebben a füzetben közli Töltési Imre, az Országos Honismereti Bizottság titkára azokat a mozgalom elé tűzött feladatokat, amelyeket a Hazafias Népfront Országos Elnöksége hagyott jóvá:

- „- eszmeileg formálja és erősítse a nemzeti tudatot;
- ápolja az egészséges lokálpatriotizmust, a szocialista hazafiságot és nemzetköziséget;
- segítse elő hazánk, népünk, történelmi múltunk, forradalmi és haladó hagyományaink, anyagi és szellemi értékeink jobb megismerését, megbecsülését;
- mindezekben keresztül tevő, cselekvő hazafiságra buzdítson.” (11/39)

Ezen célok, ideológiai elvek előrebocsátása után, az akkori politikai viszonyok ismeretében, nézzük meg a szakköri honismereti mozgalom tevékenységét, fejlődését, kibontakozását – az áttekinthetőség érdekében – füzetenként, időrendi sorban.

Az 1. sz. Füzet

A honismeret célját, feladatát Szántó Imre és Dömötör Sándor ismertetik: „...célnk a szocialista ember kialakítása, a szocialista tudat fejlesztése... a szülőfölddel kapcsolatos élményeket a hazát alkotó nép, az egész ország földjének, történetének és kultúrájának megismerésével s szeretetével kell egyesítenünk.” (1/5) Irányelveket adnak a honismereti szakkörök munkájához; tisztázzák az elvi kérdéseket, a szakköri feladatokat, működési területeiket a fenntartó intézmények, a munkaterület jellege és a helyi adottságok szerint, majd a szervezeti formákra adnak útbaigazítást. (1/8–16)

A szakköri munkára mindjárt példát is állítanak, amikor közlik Végh Mihály tanár ismeretetését: „Nevelőmunka a körösladányi szakkörben” címmel. Fialatok és idősebbek bevonásával tanulmányozzák a Sárret néprajzát, történelmét. (1/17–20)

Dankó Imre a termelőszövetkezeti krónikaíráshoz ad részletes módszertani útmutatást. Ismerteti, hogy mit szükséges és lehet naponta, hetente, havonta és évenként feljegyezni. A krónikaíró szervezzen szakkört, „a tagság révén adatokhoz jut, véleményt hall, segíthetik munkáját.” (1/21–24)

Hontváry Gyula zalaszentmihályi szakkörvezető – hazatérve az egri szakkörvezetői tanfolyamról – a megyei művelődési osztály és a módszertani tanácsadó segítségével tájékoztatót készít az iskolák és művelődési otthonok vezetői részére a honismereti szakkörökről. A

kilenc éve működő régészeti és néprajzi szakkörét honismereti szakkörre szervezi át; ismereti főbb munkaterületeiket. (1/25–27)

Törzsök Erika főiskolai hallgató áttekintést ad az egri Pedagógiai Főiskola honismereti szakköréről. *Dr. Szentmihályi Imre* „A magyar néprajz nevelő feladata” címmel közli, hogy „a magyar néprajzi kutató számára... nem lehet szebb feladat, mint az, hogy elősegítsék pusztuló népi értékeink megmentését” Utal az építkezésre, a fa- és csontfaragásra... szokások és hagyományok gyűjtésére. (1/33–41)

Körmendi Géza a Komárom megyei Művelődési Otthon támogatásával 1959 tavaszán Néprajzi Munkaközösséget hoz létre, amely a megyei népművelési tanácsadó bázis-szakköre lesz. Gyűjtésük eredményeként megjelentetik *A tatai fazekasság története* című kiadványt. (1/42–43)

Ebben a füzetben találkozunk az első munkatervvel, amelyet a Heves megyei Népművelési Tanácsadó honismereti bizottsága ad közre határidők megjelölésével. (1/44–46)

A *Tallózás* rovatban *Dömötör Sándor* arról tudósít, hogy 1961. október 5-én a Hazafias Népfront székházában a honismereti mozgalom legtevékenyebb képviselői olyan kiadvány létrehozásáról döntöttek (ez lesz a *Honismeret* című „szürke füzet”), amelyben a honismeret felelősei, aktivistái beszámolhatnak eredményeikről, módszereikről. Örökítsük meg a határozathozók neveit: *dr. Szántó Imre*, az egri Pedagógiai Főiskola igazgatója, *dr. Dankó Imre* (Gyula), *dr. Dömötör Sándor* (Népművelési Intézet), *Fülöp László* (Sátoraljaújhely), *Jakab József* (Esztergom), *Katona Viktor* (Szob), *Körmendy Géza* (Tata), *dr. Morvay Péter* (Néprajzi Múzeum), *dr. Rónay Béla* (Pécs), *Szepessy Géza* (Dorog), *dr. Tibory János* (Debrecen), *Várkonyi Imre* (Kaposvár), *Végh Mihály* (Körösladány). (1/47–48)

A *Tallózásban* megjelent egyéb közlések címei: A dorogi barlangkutatók nyári táborozása; Falumúzeum Dunapatajon; Szentendrei szüreti napok; Kapuvári helytörténeti gyűjtemény; László Károly sírja Foktón; A tokodi üveg; A pécsi múzeumi hét; Honismereti tanfolyam Esztergomban; A debreceni fotótanás a honismeretért; Tárlatvezető fiatalok Dombóvárott; Néprajzi szakkör Keréktelekin; Néprajzi gyűjtőút Bakonyszombathelyen; A majosi tsz-kiállítás; Honismereti rejtvényesíték az I. kerületben; „Veszprém szerelmesi”. Múzeumbaráti kör Dorogon; Honismereti munkánk híre az NDK-ban; Helytörténeti kutatómunka a kalocsai járásban; Finn vendége volt a dorogi múzeumbarátoknak; Múzeumbaráti kör Nagyatádon; A szekszárdi Garay-ünnepségek tervei; Járási honismereti szakkör Kiskunhalason; A foktői falukrónika. (1/49–57)

A 2. sz. füzet

Somogyvári Imre a karcagi Lenin tsz. kulturális munkájáról (krónikaírás, a hagyományos paraszti gazdálkodás tárgyainak gyűjtése stb.) számol be; *Gonda Irén* pedig a *Szabad Föld* 1962. február 4-i számában „Emberek a szíken” címmel ír erről. (2/3–9)

Várkonyi Imre a kaposvári Felsőfokú Tanítóképző Intézetben az I. éves hallgatókból 1960 októberében néprajzi szakkollégiumot szervez. Ismerteti a honismereti szakkollégium elméleti anyagát és 4 félévre terjedő programjukat. (2/10–17)

A dorogi szénmedence tájmúzeuma patronálja az esztergomi Felsőfokú Tanítóképző honismereti szakkörét, amelynek keretében 20 hallgató végzi el a honismereti tanfolyamot. Kesztlői tanulmányi látogatásukról is számol *Szepessy Géza*. (2/18) A sátoraljaújhelyi szakköri életet *Fülöp László* ismerteti. (2/19–20)

Módszertani útmutatás *Nagy Dezső* írása. A régi újságokról, mint a helytörténet forrásairól ad tájékoztatást. (2/21–22). *Morvay Péter* a honismeret és a néprajz kapcsolatát fejt ki, és ismerteti a XI. Országos Néprajzi Gyűjtőpályázat témáit. (2/23–31) Ugyancsak ilyen jellegű írás *Varga Gyuláné*, aki a Hajdú-Bihar megyei Népművelési Tanácsadó munkája keretében közli az 1961 tavaszán meghirdetett néprajzi gyűjtőpályázat témaköreit és eredményét. (2/32–36)

A *Tallózás* rovatban jelenik meg *Móricz Virág* cikkének ismertetése, aki az Élet és Irodalom 1962. február 24-i számában foglalkozik a mozgalommal, valamint *Ikvai Nándor* „Falumúzeum” című könyvével. További írások címei: Helytörténeti kiállítás Tüskeváron; A XI. Országos Néprajzi Gyűjtőpályázat; Régészeti és néprajzi kiállítás Hunyán; A gyömrői művelődési

otthon helytörténeti szakköre; Helytörténeti múzeum Szigetszentmiklóson; Honismereti szakkör alakult Kenderesen; A borsodi népi játékokról; A „Honismeret” 1. füzetéről. (2/39–45)

A 3. sz. füzet

Xantus Gyula kézikönyve részbeni felhasználásával *Maróti Andor*, *Dömötör Sándor* és *Dala József* közreműködésével bő útmutatás jelent meg a honismereti szakkörök nevelő munkájáról. A szakkörvezetőknek a nevelés terén is képzeteknek kell lenni. Ismerni kell a szocialista nevelés módszereit; az ilyen közösség jellemző vonásait; a jó szakkörvezető személyét és magatartását. A szakkörvezető feladata: a kollektívát a hazafias nevelés szolgálatába állítani, a kialakult szakköri közösséget megszilárdítani. (3/3–16)

Másodsor közöl a Füzet munkatervet. Ez arra mutat, hogy a Szerkesztő Bizottság fegyelmezettebbé, előrelátóbbá kívánja tenni a honismereti munkát. A művelődési ház keretében működő gyöngyösi honismereti szakkör 3 évre terjedő munkatervet készít. Erről ad hírt *Misóczki Lajos*, de helyszűke miatt csak az első év hónapokra lebontott feladatait közli. (3/17–23)

Új területre terjed ki a mozgalom: *Varju Sándor* a soproni felsőfokú óvónőképző intézetben folyó honismereti tevékenység módszeréről, gyakorlati problémáiról ad számot. (3/24–31)

Köszöntést olvashatunk a Jánosházi falumúzeum megnyitásáról; tájékoztatást a XI. Országos Néprajzi és Gyűjtőpályázat kapcsán a *Végh József* által összeállított „A hagyományos paraszti gazdálkodás ismeretanyaga és szókinca. 1. Szántás–vetés” c. kérdéssorozatról, valamint a Népművelési Intézet által kiadott Honismereti útmutató 1. sz. füzetéről, amely *Morvay Péter*: Honismeret és néprajz című útmutatását közli; továbbá *Nagy Dezső*: „A munkásdal és munkásfolklor magyar szakirodalma” c. szakkönyvi bibliográfiáról; végül az október havi Múzeumi Hónapról. (3/32–42)

Figyelemre méltó tapasztalatcseréről számol be *Jaksa János*, a szegvári Móra Ferenc falumúzeum vezetője, még az esztergomi tanfolyamon hívta meg az illetékeseket. Itt *Dömötör Sándor* az időszerű problémákról, *Bálint Sándor* a megyei gyűjtőfeladatokról, *Liptai Ervin* a honismereti szakkörök és a múzeumok kapcsolatáról szól. (3/43–46)

A *Tallózás* rovat címei: Falunapok Fejér megyében; Orosházai és dévaványai szakkörök baráti találkozója; A honismereti szakkörök kapcsolatai egymással; Honismereti szakkör Szolnokon; A helytörténeti kutatás feladatai Zalában; A munkásmozgalom eseményei 1944-től 1948-ig; Szabolcs község honismereti szakköréről; Honismereti szakkörvezetői tanfolyam Esztergomban; további 23 kisebb-nagyobb hír. (3/47–70)

A 4. sz. füzet

Borus József a falukrónika-írás elvi problémáit dolgozza fel. A legjelentősebb kezdeményezésnek nevezi: „...fontos forrásanyagot rögzít a történetírás számára, olyan szélességben és mélységben, amihez semmiféle eddigi forrás nem hasonlítható... Megadja, hogy miket kell tartalmaznia, és biztatásul. „Ezt a szép kezdeményezést segíteni kívánják a történészek is...” (4/3–7)

Kuczy Károly ismerteti a foktői falukrónikát. 1961. augusztus 20-án kezdték írni: „...hasznos, szükséges falunk életét megőrizni... a cél: hiteles, egyidőben és lehetőleg teljes képet adni.” (4/8–13)

Dömötör Ákos beszámol az Esztergomban megrendezett honismereti–munkásmozgalmi konferenciáról (május 31–június 1.). *Gerelyes Ede*, a Legújabbkori Történeti Múzeum főigazgatója megnyitójában utal arra, hogy a mozgalom gyűjtői sok segítséget nyújthatnak a kutatóknak. (4/14–22)

Timaffy László részletesen tudósít az Önkéntes Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtők Tanán 1963. május 31–június 1-én rendezett találkozásáról. *Ortutay Gyula* akadémikus megnyitója után (amelyben kiemeli *Morvay Péter* és *Végh József* érdemeit) számosan szólalnak fel: *Bárczy Géza* akadémikus, *Imre Samu*, *Deme László*, *Balassa Iván*, *Diószegi Vilmos*, *Dégh Linda* kandidátusok,

Szolnoki Lajos és Lengyel Dénes főigazgató-helyettesek, Timaffy László, Barsi Ernő tanárok, Veres Péter író stb. Másodnap délután Dömötör Sándor és Fél Edit kandidátus Kocs néprajzáról tartottak előadást, s harmadik nap ott rendeztek gyűjtőgyakorlatot. (4/23–25)

Morvay Péter a területi diákönnevelési néprajzi pályázatairól tájékoztat: május 23. és 26. között Keszthelyen, Sárospatakon, Gyulán összesereglett középiskolások néprajzi dolgozatai beilleszkednek az országos pályázat rendszerébe. Összesen 108 pályamunka született. (4/26–31)

Túri Róbert cikkében a kerézteleki általános iskolában végzett néprajzi gyűjtőmunka tanulságairól olvashatunk. Szepessy Géza az üzemi múzeumok kérdéseivel, tevékenységi köreivel foglalkozik a MUNKA 1962. évi decemberi száma nyomán, és ad hírt a dorogi múzeumbarátokról. Az aktivisták száma 482 fő. (4/32–41)

Először olvashatunk hírt nemzetiségi helytörténeti szakkörökről, amelyik a Komensky Ámos János tanítóképzőben alakult. Ember Mária, a cikk írója ismerteti a biztatásokat, a felajánlott segítségnyújtás módját. (4/42–44)

A Tallózás rovatban található írások: Vajkai Aurél: A túskevári honismereti tájértekező; Kiskenesi József: Múzeumi gondok Veszprém megyében; A földrajzi nevek gyűjtése Zalában; Honismereti munka Hajdú-Biharban; A békéscsabaiak szakköri munkájáról; Baranyai mozgolódások; Pécsvaradon várbarát kör alakult; A bolyi honismereti szakkör munkájáról; Balatonfüreden is megalakult az ország-világjárók baráti köre; A tiszacsegei falumúzeum; Az aszódi Petőfi Múzeum; A Mindszenti honismereti körökről; további 35 híradás. (4/45–74)

Az 5. sz. füzet

Ormos Gerő, a krónikaíró mozgalom Fejér megyei szellemi vezetője, új műfajt honosít meg: a falvak egy-egy napjának eseményeit örökíti meg. A Cece községről készült 1963. május 23-i eseményriportot június 12-én vitatta meg a község lakossága. A krónikát és fogadtatását teljes egészében közli a füzet. (5/3–47)

Dömötör Sándor ismerteti a honismereti szakkörök felkészülését a felszabadulás 20. évfordulójára, a példák között Ormos Gerő honismereti riportjaira is utal. (5/48–49)

A Tallózás rovatban megjelent írások, cikkek: Besnyői Bálint: Útmutató a mezőgazdasági termelősövetkezetek fejlődését szemléltető múzeumi kiállítások rendezéséhez; Sándor József: A kaposvári tanfolyam; Szepessy Géza: Hírek a dorogi múzeum és múzeumbarátok köre életéből; Népszabadság, 1963. szeptember 10.: A krónika folytatódik.; Szolnok megyei Néplap: A szolnokiak honismereti munkája; Csanádapáca község monográfiája. (5/50–64)

A 6. sz. füzet

A Hazafias Népfront Országos Tanácsa és a Népművelési Intézet 1964. április 16–17-én Budapesten országos honismereti tanácskozást rendezett, amelyen a megyei tanácsok honismereti felelősei, a tudományos élet és a tömegszervezetek képviselői vettek részt. A honismereti mozgalom helyzetéről Barati József a Hazafias Népfront osztályvezetője, eddigi eredményeiről és további feladatairól Dömötör Sándor tartott nagyszabású előadást. A második napon hangzott el Verő Gábor ismertetője a 20 éves felszabadulási kiállítások előkészületeiről. Az előadások után a honismereti mozgalom legkiválóbb művelői, irányítói szólaltak fel, szinte a teljes honismereti tevékenységet felölelően. Az összefoglalóban Kaszanitzky Ferenc, a Népművelési Intézet módszertani osztályának vezetője a honismeretet úgy határozta meg, hogy az a népművelés sajátos formája. A mozgalom decentralizálása szükséges, de az elméleti, elvi, módszertani irányítást központilag kell végezni. (6/3–53)

A legújabbkori történetírás kérdéseiről 1963 november elején Orosházán tartottak országos tapasztalatcserét. Szóba került a parasztság forradalmi mozgalmainak kutatása, a földkérdés, a helyi osztályviszonyok, a falukrónika. Györffy Sándor bevezető előadása után felszólalt – többek között – Antal Árpád, Nagy Dezső, Bogyirka Emil, Gazdag László a Hadtörténeti Levéltártól, Bálint Sándor, Szabó Ferenc levéltáros, Darvas József író stb. (8/54–62)

Papp Jenő a „Természettudomány és helytörténet” című tanulmányában kifejti, hogy a helytörténet két témakört ölel fel: a történettudományt és a természettudományt. „Legfon-

tosabb érdeme a... természettudományi helytörténetnek az, hogy teljessé teszi a helytörténetet." Néhány természettörténeti kiállítást említ. (6/63–70)

Schneider Miklós: A honismereti-helytörténeti szakkörök levéltári anyaggyűjtő munkája címmel módszertani útmutatást közöl. A levéltárak szerepe igen jelentős a mozgalomban, de a „...megnyilatkozások nem domborítják ki kellőképpen...” Meghatározza a honismeret gyűjtési területeit és tárgyait két csoportban: A./ Történeti anyag; B./ Földrajzi, néprajzi, irodalmi, nyelvészeti anyag. (6/71–81)

Vargha Károly főiskolai tanár a földrajzi tudományi irányzat megerősödéséről tudósít a Baranya megyei honismereti munkában. (6/82–86)

Tallózás rovat: Honismeret és népművelés; A Turista c. folyóirat; Csongrád megyeiek honismereti munkája; A honismereti munkások régészeti kutatásairól; A kaposvári kollégiumi krónika; A debreceni egyetem gyakorló iskolájának honismereti munkája; Helytörténeti kiállítás Bagodvitenyeden; A megyei népművelési tanácsadók honismereti felelőseinek névsora; További 37 hír. (6/87–113)

A 7. sz. füzet

A felszabadulás 20. évfordulójának közeledtével 1965. február 16-án országos konferenciát rendeztek, amelyen értékelték a megtett utat és mérlegették a tennivalókat. A bevezető előadást *Dömötör Sándor* tartotta: ismertette az időszerű kérdéseket, a fejlődés számait, a szakkörvezetők továbbképzésének szakosítását, és a legújabbkori helytörténeti anyag gyűjtésének fontosságát. *Bögel József* az elvi-eszmei célok tisztázása után a mozgalom helyi irányításában sürgeti a rendteremtést. *Verő Gábor* felhívja a figyelmet a helyi múzeumok létesítésével kapcsolatos gondokra, és reméli, hogy a mozgalom és a legújabbkori múzeumok együttműködése javul. *Páldi Róbert*, a KÖNYVTÁROS főszerkesztője hozzászólásában a honismereti munka bibliográfiai megalapozásáról beszél, *Karádi Jolán* az idegenforgalom honismereti jelentőségét ecseteli. *Németh Péter* a falumúzeumok elburjánzásának hátrányait, *Kaposvári Gyula* a régészeti tevékenység korlátozásának szükségességét emelik ki. *Morvay Péter* regionális tapasztalatcseréket sürget. (7/3–46)

A füzetben *Böröcsök Vince* a Szegeden 1964. október 29– november 1. között megrendezett Néprajzi és Nyelvjárási Konferenciáról, *Pándy Árpád* a békéscsabai Legújabbkori Muzeológusok Konferenciája (1964. november 10–12.) eseményeiről, az ott elhangzottakról adnak számot. (7/47–57)

A *Tallózás* rovat tartalma: Ismeret és tudás; A honismeret egyik nagy úttörője (Rómer Flóris); Veszprém megye helytörténeti lexikona; Szigetszentmiklós 700 éves; A baranyai kulturális kataszter; Helytörténeti karneválok, vetélkedők és felvonulások; Honismeret és szocialista hazafiság; Falunap Ostffyasszonyfán; A műgyűjtés is közügy; Darnay-Dornyay Béla halálára; Salgótarjánban rendezik a falukrónikások országos tanácskozását; Honismereti bibliográfia. További 71 közlés. (7/58–102)

8. sz. füzet

A vezércikket „A lokálpatriotizmus ma” címmel *Kovács Máté* írja, amely a mozgalom további eszmei megszilárdítását szolgálja. (8/3–15)

Jánosi Ferenc a honismereti mozgalom és a levéltárak kapcsolatát elemzi. Megállapítja, hogy a honismereti mozgalom..., ma fejlődésének második szakasza előtt áll, melyben az alapvető feladat: a szakkörökben folyó tevékenység szakmai-módszertani megalapozottságának biztosítása. (8/16–27)

A salgótarjáni honismereti napokról (1965. szeptember 26–28.) *Kovács János* számol be. Felavatták Darnay-Dornyai Béla emléktábláját, szó esett a Magyar Természetbarát Szövetséggel való együttműködésről. A krónikairásról *Marczinek István* és *Dömötör Sándor* tartottak előadást. *Kuczy Károly* 2 pontban foglalja össze a tapasztalatokat: „Az egyik feladat: minél szélesebb körben terjesszük el a krónikairást... a másik feladat: tartalmasabbá kell tenni... egysegés elvi és szerkesztési mód kialakítását... el kell kezdeni.” (8/28–52)